

OPEN MONUMENTENDAG

OPEN
MONUMENTENDAG
2017

GRATIS!

**BOEREN, BURGERS
EN BUITENLUI...
IN EINDHOVEN**

2017

9 & 10
SEPTEMBER

BOEREN, BURGERS EN BUITENLUI... IN EINDHOVEN

VOORWOORD

‘BOEREN, BURGERS EN BUITENLUI’. MET DEZE WOORDEN TROK DE STADS- EN DORPSOMROEPER IN VOORBIJE TIJDEN DE AANDACHT VAN ZIJN PUBLIEK... ‘BOEREN, BURGERS EN BUITENLUI’ IS OOK HET THEMA VAN DE OPEN MONUMENTENDAG 2017 DIE DIT JAAR IN EINDHOVEN PLAATSVINDT OP ZATERDAG 9 EN ZONDAG 10 SEPTEMBER!

In de historische ontwikkeling van Eindhoven spelen boeren, burgers en buitenlui ook letterlijk een belangrijke rol. De drie groepen bepaalden met name de stedelijke dynamiek rond 1890. Een dynamiek die uiteindelijk leidde tot de vorming van Groot Eindhoven in 1920. Aan het einde van de negentiende eeuw, zo tussen 1850 en 1900, was Eindhoven een overvol stadje van zelfbewuste burgers omringd door dunbevolkte gemeentes waar voornamelijk boeren en landarbeiders woonden. De opkomende industrie, en zeker de komst van Philips, resulteerde in een enorme aanwas van bewoners die je buitenlui zou kunnen noemen. Eindhoven raakte overspoeld met mensen uit uiteenlopende windstreken die werk vonden in de vele fabrieken. Daar herinnert zelfs nog een wijknaam aan: Drents Dorp, gebouwd door de Philips woningbouwvereniging Thuis Best. Hier streken voornamelijk buitenlui neer die afkomstig waren uit Drenthe.

De drie onderwerpen van het landelijk thema krijgen in Eindhoven afzonderlijk aandacht, zowel in deze brochure als in drie monumenten. Daarnaast zijn er ook tal van extra activiteiten. Jos Hüsken en Loes Heuvelmans bespreken in hun bijdrage dat ‘het boeren’ in de stad eigenlijk al eeuwen lang heel normaal is, en dat ondanks de snelle groei van Eindhoven er nog heel wat sporen van die agrarische geschiedenis zichtbaar zijn. De Catharinakerk, dit jaar 150 jaar oud, werd gebouwd in opdracht van de zelfbewuste katholieke ‘burgers’ van Eindhoven. Peter Thoben gaat in op de bouwgeschiedenis en de aankleding van het gebouw dat door de bekende architect Pierre Cuypers werd ontworpen. Philipsdorp, de eerste groot opgezette arbeiderswijk van Philips, is na jaren fraai gerenoveerd. Ook het verhaal van deze bijzondere stadsuitbreiding wordt tijdens de Monumentendag verteld.

Tot slot eindigde de stads- en dorpsomroeper zijn boodschap steevast met de woorden ‘zegt het voort, zegt het voort!!!’ Open Monumentendag 2017, zaterdag 9 en zondag 10 september.

Rene Erven, voorzitter comité Open Monumentendag Eindhoven

pag. 4

BOEREN IN DE STAD...

Jos Hüsken en Loes Heuvelmans

pag. 8

TROTSE BURGERS EN DE SINT-CATHARINAKERK

Peter Thoben

pag. 14

BUITENLUI IN PHILIPSDORP

René Erven

pag. 18

PROGRAMMA OPEN MONUMENTENDAG 2017

IN HOUD

BOEREN IN DE STAD...

Boeruh, boeruh! Het wordt regelmatig gescandeerd op de tribunes van het PSV voetbalstadion. Maar waarom eigenlijk? Vanwege de vele PSV-supporters die in het ‘verre’ buitengebied wonen, daar waar de horizon wordt gedomineerd door varkens-, kippenstallen en ontelbare hectares voedermaïs? In de vijfde stad van Nederland is het platteland niet ver weg. Sterker nog, de stad Eindhoven heeft haar bestaan zelfs te danken aan de boerenstand. In 1232 verleent de Hertog van Brabant aan Eindhoven het recht op het houden van een wekelijkse markt waar boeren uit de nabije omgeving hun eieren, boter en vee aan de man konden brengen...

Jos Hüsken en Loes Heuvelmans

De marktplaats van toen is nu in gebruik als terras en in de winter ligt er een ijsbaan. De inmiddels bijna acht eeuwen oude dinsdagse weekmarkt speelt zich nu af op en nabij het 18 Septemberplein. Hoewel de Eindhovense gemeenteverslagen eind negentiende eeuw vermelden dat er geen boerenbedrijven zijn wordt

er wel degelijk geboerd. Echter, wel op heel kleine schaal. In menig achtertuintje of binnenplaats liepen wel enkele kippen en werd in een hok een varken of enkele konijnen vetgemest voor eigen consumptie. In een beetje achtertuin was altijd wel plaats voor een rij boontjes, kool en sla. Urban farming avant la lettre dus.

De voormalige dorpen en huidige stadsdelen Woensel, Strijp en Tongelre hadden veel meer dan Stratum en Gestel een sterk agrarisch karakter. Er waren veel gemengde bedrijfjes te vinden met enkele melkkoeien, varkens, geiten en kippen en een werkpaard of os om de ploeg te trekken. Rogge was populair omdat dit gewas goed gedijt op de schrale zandgronden die de omgeving rijk is. Ook de aardappel werd steeds meer gegeten en geteeld. Maar de opbrengsten waren laag. Te laag... Daarom werd in de voor boeren stille wintermaanden bijverdiend met weven en sigaren maken. Het hele gezin, ook de kinderen, werkte mee. Het vormde de basis voor de textiel- en sigarenindustrie die vanaf halverwege de 19de eeuw snel aan betekenis toenam in de regio. Veel boeren zeiden daarop het harde en

onzekere boerenbestaan vaarwel en kozen voor een arbeidersbestaan in een van de vele textiel- of sigaren-fabrieken die in en om Eindhoven werden opgericht.

Desondanks maakte ook de agrarische sector grote sprongen voorwaarts mede dankzij de Norbertijner pater Gerlacus van den Elsen uit Gemert. Hij was pleitbezorger voor de oprichting van boerenorganisaties zoals de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) in 1896 en de Boerenleenbank (nu Rabobank) in 1898. In 1911 kwam uit de NCB de Coöperatieve Handels Vereniging (CHV, tegenwoordig Agrifirm) voort, de inkooporganisatie voor mengvoeders en kunstmest. Het hoofdkantoor verhuisde in 1914 van Woensel naar Veghel. De Eindhovense stadsarchitect Louis Kookken tekende het ontwerp van de nieuwe fabriek en bijgebouwen. In 1917 ontstond coöperatieve melkfabriek Sint Joseph die na fusies uitgroeide tot zuivelgigant Campina. De geschiedenis van Campina in Eindhoven eindigt in 2015 met de sluiting van de fabriek aan het Eindhovens Kanaal.

De Tweede Wereldoorlog is in de Eindhoven een periode vol angst, onzekerheid, geweld en schaarste. In de loop van de oorlog gaan door de schaarste steeds meer producten op de bon. De bezetter verordonneert de boeren om minder melkvee te houden, want ook deze dieren moeten gevoederd worden met geteelde gewassen. Niet alleen grasland in de omgeving van Eindhoven moet wijken voor de verbouw van aardappels, granen en groente. Ook het siergroen van het Eindhovense Stadswandelpark, het Dommelpantsoen en menig andere stadstuin moet eraan geloven. Strakke rijen aardappels, bonen, kool en uien komen in de plaats van gemaaide gazons en kleurige bloemenperken. Wederom: Urban farming avant la lettre ...

De bevrijding betekende niet het einde van de schaarste. Het duurde nog jaren voordat de landbouwproductie weer op peil was. Na 1945, maar vooral in de jaren zestig, zijn in Groot-Eindhoven honderden boerenbedrijven van de kaart geveegd. Een belangrijke oorzaak was de snelle urbanisatie: woningbouw werd gewoon topprioriteit. In Eindhoven was een gigantische industrialisatie gaande, die duizenden werknemers voor de diverse industrietakken aantrok. Ook het onderwijs

Afbeelding 1: Boerenerf van Fried Keijzers nabij nieuwbouwflats, Barrierweg 40, circa 1955–1960. **Beeld:** RHCE

werd op een hoger plan getild. Arbeiders, middenstanders en studenten, allemaal waren ze op zoek naar een woning. En een nieuw woonhuis bouwen op de grond bij een boerderij was er niet bij! Er zijn verhalen bekend van pas getrouwde jonge boerendochters, die noodgedwongen jarenlang in een verbouwd kippenhok hebben geleefd.

De woonruimte in de binnenstad was zeer beperkt. Daarom moesten de stadwijken, vooral Woensel, Gestel en Strijp, de bouwgrond leveren die in de binnenstad niet meer voorhanden was. Landbouwgrond werd dure woningbouwgrond. Het merendeel van de boerenbedrijven moest daarvoor het loodje leggen. Honderden boeren werden onteigend of verkochten hun grond aan de gemeente Eindhoven, waarna de diverse stadsdelen in snel tempo werden volgebouwd met woonwijken. Een deel van de boeren verhuisde vervolgens naar plaatsen, waar ze een nieuw landbouwbedrijf konden opstarten. Sommigen naar plaatsen rond Eindhoven, maar anderen waren niet bang om in Friesland, in de Noordoostpolder of veel verder weg in Canada of Australië hun leven weer op te pakken.

Een aantal boerderijen was, afgaande op het uiterlijk, al eeuwenoud. Tegenwoordig zouden dit soort bouwerken direct op de monumentenlijst worden geplaatst. Toen werden ze gesloopt, in plaats van ze met respect te bejegenen en in de aan te leggen nieuwbouwwijk op

Afbeelding 2: De oprukkende stad in de wijk Eckart, ca. 1960. **Beeld:** RHCE

*Afbeelding 3: Boerderij Wasven in 1970, **Beeld:** Wasven*

te nemen. Aandacht voor het behouden van soms eeuwenoude wegenstructuren en gebouwen was er niet of nauwelijks.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog begon het boerenbedrijf ook te moderniseren. Er werden moderne stallen en melkinrichtingen gebouwd. De grootschalige ruilverkavelingen zorgden voor grotere en beter bewerkbare landbouwpercelen met deugdelijke afwatering. Het trekpaard en de os maakten mede dankzij de Amerikaanse Marshallhulp plaats voor tractoren en bijbehorende machines die voortaan het ploeg- en maaiwerk voor hun rekening gingen nemen. Dit alles was gebaseerd op de mega-landbouw die vanaf midden jaren dertig in de Wieringermeer en de Noordoostpolder werd bedreven. De Mansholtboerderij was een begrip geworden. Keuterboerderijtjes met een klein lapje grond leverden de boer onvoldoende inkomsten op. Het trekpaard werd hobbypaard.

Aan de rand van Eindhoven zijn nog steeds enkele wijpjes te vinden waar boerderijen het straatbeeld bepalen. Dat zijn bijvoorbeeld Bokt in Noord-Woensel en Riel in Stratum. Waarom deze agrarische enclaves nog bestaan? Omdat beide gebiedjes in het verleden niet tot de gemeente Eindhoven behoorden. Bokt was een onderdeel van de gemeente Son, Riel van de gemeente Zesgehuchten. Deze gemeente is geannexeerd door de gemeente Geldrop in 1921. Zowel Bokt als Riel zijn in 1972 opgegaan in de gemeente Eindhoven (1972).

Enkele boerderijen zijn de slopershamer, de ruilverkaveling en de stadsuitbreidingen bespaard gebleven

zoals de boerderijen aan de Van Brakelstraat en aan de Kronehoefstraat in Woensel. Die laatste boerderij werd in 1884 gebouwd ter vervanging van een groot boerderijcomplex op die plaats, dat door brand was verwoest. De historie van die oude boerderij is groot, zo ook het aantal verhalen dat daarover bekend is. Anna van Egmont, die met Willem van Oranje getrouwd was, is er rond 1550 eigenaresse van geweest. De boerderij wordt daarna ook wel ‘de grote Prinsenhoeve’ genoemd. In 1806, zo luiden de verhalen, zou Lodewijk Napoleon koning van Holland worden. Toen zou ook deze boerderij zijn eigendom zijn geworden. Omdat hij de Hollandse Kroon vertegenwoordigde, zou de boerderij sedertdien de “Kronehoef” heten en de naamgever van de straat en de wijk worden. De boerderij is al in 1968 ontmanteld en een burger nam de plaats in van de boer. Hoewel er nog steeds met regelmaat sprake is van afbraak van de boerderij ten behoeve van nieuw te bouwen woningen op die plaats, staat de boerderij er nog steeds.

Ook in Tongelre staan nog enkele van oorsprong agrarische bedrijven. Op adres ’t Hofke 13, direct naast het gemeentehuisje, staat een eeuwenoude boerderij. Uit bouwhistorisch onderzoek is gebleken dat het pand omstreeks 1580 is gebouwd. Daarmee is dit een van de oudste en nog bestaande panden van Eindhoven dat als woonhuis dienst doet.

Op de hoek van de Jeroen Boschlaan en de Tongelresestraat staat nog een boerderij uit de jaren twintig van de 19e eeuw. Op zich is dat niet bijzonder genoeg om op de monumentenlijst te worden geplaatst. Tegen deze boerderij staat echter een oude schuur, die wél bijzonder is. Die schuur is namelijk de oorspronkelijke hallenboerderij die op deze plek stond. Zoals vaak gebeurde als boerderijen oud en versleten waren, werd naast de afgedankte boerderij een nieuw gebouw gezet, dat als boerderij ging dienen. De oude boerderij kreeg een nieuwe functie, die van voorraadschuur of beestenhok. Want een boer gooit immers nooit iets weg! Onderzoek heeft uitgewezen, dat deze oude boerderij tenminste uit het midden van de 16e eeuw stamt.

Vlakbij de kerk van Tongelre, aan de Celebeslaan, staat de bekende boerderij De Wasven. Op die plaats stond tot 1930 de boerderij die hoorde bij kasteel ’t Hof. Dat

kasteel, eigenlijk meer een groot landhuis met torentjes, was de vervanger van een veel ouder landhuis met een klokkentorentje. Het is lange tijd in handen geweest van de adellijke familie Smits-Van Eckart. De twee vrijgezelle jongedochters hebben er nog jaren gewoond.

Het Philipsconcern werd in 1920 eigenaar van het gebied. Philips wilde hier woningen laten bouwen voor zijn personeel en liet het kasteel en bijbehorende boerderij in 1930 afbreken. De economische crisis van de jaren dertig verhinderde die plannen echter, waarna Philips hier in 1940 een nieuwe boerderij liet bouwen. Die werd dan ook al snel de Philipsboerderij genoemd. Een aantal boerenfamilies heeft nog echt op deze plek geboerd. In 2006 kocht de Stichting Groendomein Wasven het gebouw en omliggend gebied. Momenteel vinden we hier een Gasterij, die door professionals en mensen met een verstandelijke beperking wordt gerund. Ook is er weer een ecologische boer actief en vinden er tal van educatieve activiteiten plaats.

Ook de Gennepershoeve in Gestel is een landbouwbedrijf, waar nog een echte boer en een boerin aan het werk zijn, waar nog steeds kippen rondscharrelen en koeien in de wei liggen te herkauwen.

Van de melk van de koeien wordt kaas gemaakt en er wordt nog steeds graan verbouwd. Bezoekers zijn er van harte welkom en kunnen gedurende de openingstijden een echt (biologisch) boerenbedrijf in werking zien. Boerenkaas, eieren en andere producten kunnen worden gekocht in de winkel. Deze boerderij ligt in de onmiddellijke nabijheid van de Dommel en de Genneper watermolen. De boerderij is voor 1832 gebouwd als langgevelboerderij. De moerbalken liggen in de beide bakstenen gevels. Volgens de gegevens uit het kadaster vond hier in 1915 een ingrijpende verbouwing plaats.

Al met al staat vast, dat in het gebied waar het water van de Dommel en Gender stroomt al eeuwen geleden werd geboerd. Dankzij archeologische opgravingen weten we ook dat het de boeren waren die duizenden jaren geleden de basis hebben gelegd voor onze huidige samenleving.

Het thema ‘Boeren’ staat deze Monumentendag op zondag 10 september centraal op Groendomein Wasven en in het Erfgoedhuis.
Zie programmaoverzicht.

*Afbeelding 4: Veranderend landschap: het schoffelen van de aardappelvelden met op de achtergrond de glasfabriek van Philips, ca. 1920. **Beeld:** RHCE.*

TROTSE BURGERS EN DE SINT-CATHARINAKERK

De Sint-Catharinakerk, met zijn opmerkelijke dubbele torens, siert al 150 jaar de sterk veranderende skyline van Eindhoven. De architect van het gebouw, Pierre J.H. Cuypers (1827-1921), is ongetwijfeld een van de belangrijkste Nederlandse bouwmeesters van de negentiende eeuw. Hij is de architect van tientallen kerken en kapellen, maar ook van het Rijksmuseum (1876-1885) en het Amsterdamse Centraal Station (1881-1889). Cuypers is een jonge, veelbelovende architect als hij het ontwerp voor een nieuwe Eindhovense stadskerk presenteert. Vanaf het begin is sprake van een rijk en monumentaal kerkgebouw, hoewel de inrichting meteen na de oplevering best nog kaal oogt. Door schenkingen van met name kapitaalkrachtige burgers zal dat snel veranderen...

Peter Thoben

In de Franse tijd (1795 tot 1813) kregen de katholieken als grootste bevolkingsgroep, die lange tijd in een schuurkerk aan de Roze-marijstraat samenkwamen, de middeleeuwse stadskerk terug. Het werd bekrachtigd door een besluit van 4 juni 1809 van koning Lodewijk Napoleon. Het vervallen kerkgebouw moest gerestaureerd worden, waarvoor landmeter Petrus van Driel (1775-1837) een plan maakte. Antonij Brams (1762-1831) maakte tekeningen en een kostenbegroting. Op 28 februari 1810 kon deken Guilielmus van Gastel de kerk weer in gebruik nemen, maar wat de inrichting betreft moest er nog veel gebeuren.

Bij gebrek aan traditie op het vlak van de religieuze kunst werkten plaatselijke ambachtslieden aan een nieuw hoofdaltaar, communiebank en zijaltaren. Voor het beeldsnijwerk werd een beroep gedaan op de Antwerpse beeldhouwer Jan Baptist van Hool (1769-1837). Hij leverde ook een reeks heiligenbeelden. Het nog altijd aanwezige doopvont van marmer kwam uit zijn atelier, maar plaatwerker Jan van de Wiel (1801-?) vervaardigde de koperen deksel. Een nieuw orgel werd besteld bij de Antwerpse orgelmaker Jean Joseph

Delhaye (1786-1845). Voor de orgelkas leverde het beeldhouwatelier van Jan Jozef Peeters (1804-1885) – vermoedelijk als opvolger van Van Hool – engelenkoppen onder de ‘tourellen’ en bloemguirlandes.

In 1850 gaf deken-pastoor G.W. van Someren ter gelegenheid van zijn 25-jarig priesterfeest de Antwerpse, maar op dat moment in Eindhoven werkzame, beeldsnijder Jac. Verdonck (1823-1878) opdracht voor vijf beelden op de orgelkas. Die beelden van David, Gregorius de Grote, Cecilia en twee musicerende engelen zijn nog altijd te vinden aan het in 1936 vernieuwde Verschuieren-orgel.

In 1843 lukte het kerkbestuur het om de kerktoren met vier luidklokken in eigendom van de burgerlijke gemeente over te nemen. Daarmee kwam de weg vrij voor een nieuw te bouwen kerk.

In eerste instantie zocht men in 1846 contact met architect Arnoldus van Veggel (1809-1876). Hij had net daarvoor de waterstaatskerk van Erp voltooid. Het katholiek reveil kreeg bovendien een impuls door koning Willem II die welwillend stond tegenover de problemen van de katholieken, maar ook door het

Herstel van de Bisschoppelijke Hiërarchie in 1853. De toename van het aantal gelovigen werkte als een katalysator om oude, te klein geworden kerken uit te breiden of te vervangen door nieuwe kerken.

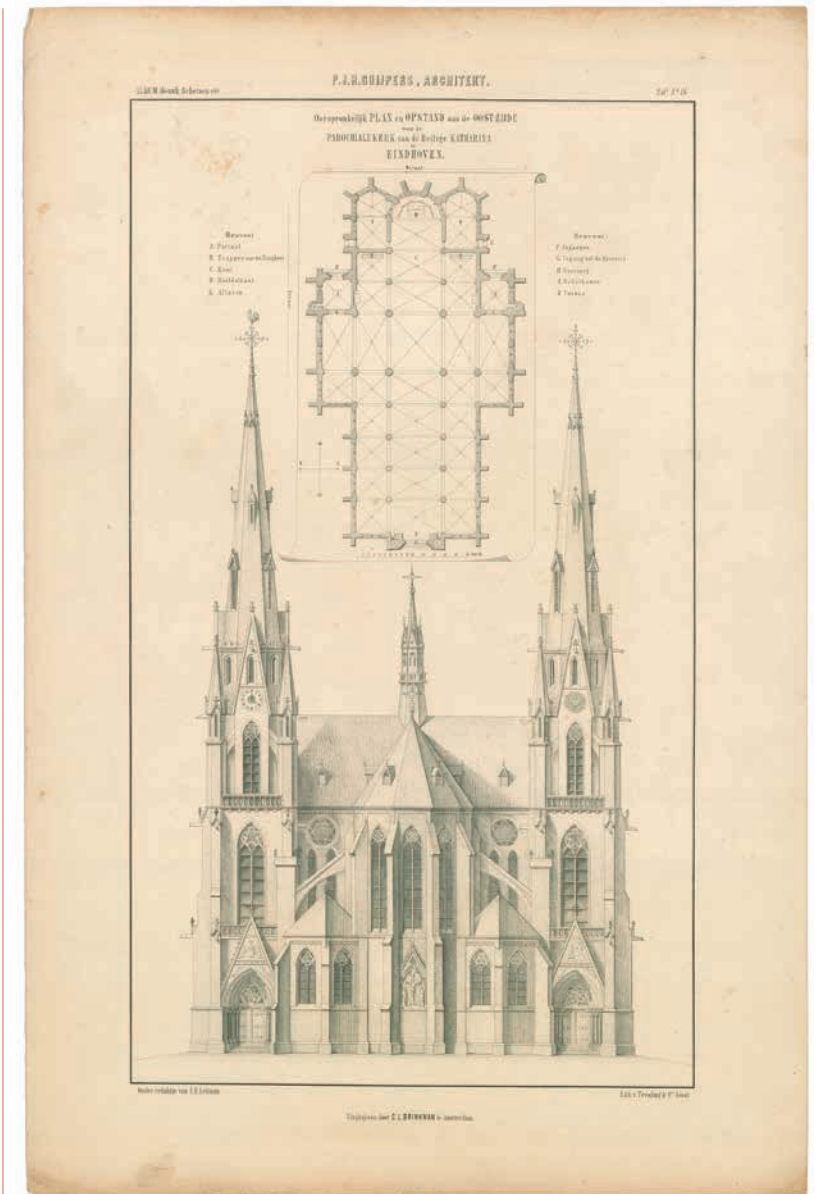
Omstreeks 1854 werd architect Henri van Tulder (1819-1903) om tekeningen en een begroting gevraagd, maar daar bleef het bij. De oude kerk kreeg in 1846 ter gelegenheid van het gouden huwelijk van Hermanus Antonius Boex en zijn vrouw Maria Elisabeth Smits “een kostbare nieuwe Remonstrans in gothieken stijl, naar een model bestaande in de Kerk van Venraij” geschonken. Deze werd vervaardigd door de in Eindhoven werkzame goud- en zilversmeden gebrs Willem (1806-1881) en Antoon Hermans (1822-1897). Zij leverden in 1849 ook een zilveren godslamp als schenking van Maria van der Schoot.

In verband met de bouwplannen werd er met ingang van 1857 niet meer begraven rondom de kerk en vonden de begravingen plaats op het katholieke deel van het kerkhof aan de Nieuwe Dijk (Vestdijk), dat in 1832 in gebruik was genomen. In februari 1858 werd Pierre Cuypers tot bouwmeester van de nieuwe Catharinakerk aangesteld. Hij ontwierp in eerste instantie een noodkerk. Nadat het kerkmeubilair overgebracht was en een kabinetorgel bij orgelmaker Frans C. Smits (1800-1876) te Reek was gehuurd, konden hier vanaf 15 oktober 1859 de diensten plaatsvinden. De overige voorwerpen uit

Afbeelding 1: De Oude Catharinakerk Eindhoven, coll Eindhoven Museum inv.nr MKE 1982.04.01

Beeld: Peter Cox.

Afbeelding 2: Alternatief ontwerp van Pierre Cuypers met de apsis aan de oostkant. **Beeld:** Het Nieuwe Instituut.

oude kerk werden in het liefdegesticht opgeslagen. De middeleeuwse kerk werd afgebroken en de nog bruikbare bouwmaterialen werden verkocht. Er verscheen een ‘Vertoog door het kerkbestuur te Eindhoven over en oude en nieuwe St. Katharina-kerk aldaar’, gedrukt bij F.A. Wartenbergh (1827-1895) in Roermond. Dit vertoog had als doel om gelden bijeen te brengen om de bouw te kunnen bekostigen. In eerste ronde werd het aanzienlijke bedrag van 40.000 gulden opgehaald.

Afbeelding 3: De torens van de Sint-Catharinakerk op een oude ansichtkaart. **Beeld:** RHCe.

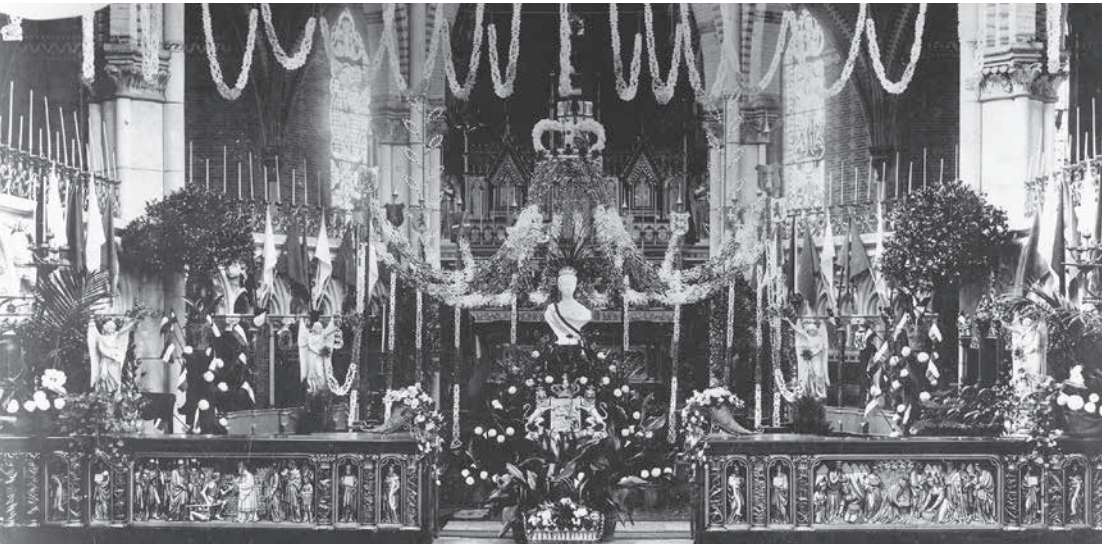
In het aanvankelijke ontwerp voor de Catharinakerk probeerde Cuypers het dictaat van Joseph Alberdingk Thijm (1820–1889) te volgen door het gebouw te oriënteren conform de beschreven symboliek in zijn boek ‘De Heilige Linie’ (1858). In dit alternatieve ontwerp is de apsis aan de oostkant geprojecteerd (afbeelding 2). Aangezien het beschikbare kerkperceel geen oriëntatie toeliet, week Cuypers daar toch van af en kreeg de kerk een tweetorenfront aan de oostkant. Wel zit het gebouw in onderdelen vol symboliek geïnspireerd op de Franse kathedralenbouw. Zo staat de slankere linker zuiddtoren, de ‘Ivoren toren’, voor het

vrouwelijke, vrede en reinheid. De rechter c.q. noord-toren, de ‘Toren van David’, staat daarentegen voor het mannelijke, kracht en sterkte.

Op 30 april 1861 legde deken Van Someren de eerste steen en vond de aanbesteding plaats. Hieraan herinnert de door Hermans in 1870 gegraveerde koperen plaat aan de achterzijde van het altaar. Hoewel aannemer Frans van den Berg van de noodkerk en sloper van de oude kerk de laagste inschrijver was, werd het werk aan Petrus Servaes Blanchemanche uit Maastricht gegund voor het bedrag van 185.000 gulden. Onder leiding van opzichter Antonius Cornelis Bolsius (1839–1874) werkten ambachtslieden enkele jaren aan de bouw. In april 1864 werd de hoogste top van de torens bereikt. Nadat het kruis met SM-monogram, gemaakt door smid J.F. van Tuijn (1840–1890), op de Zuiddtoren werd gezet, konden op 3 juli 1864 op de noordtoren het vergulde kruis en de vergulde haan worden geplaatst. Het vergulde kruis werd door smid Th.J. van der Waerden (1804–1886) vervaardigd en de vergulde haan werd gemaakt door koperslager J. Mullers (1811–1879). In september kwamen de oude klokken in de noordtoren te hangen tezamen met twee nieuwe klokken geschonken door de kerkmeesters Guillelmus Smits en Willem Hermans die zich voor de bouw bijzonder hadden ingezet.

Beeld- en steenhouwer Hubert Joseph Barette (1826–1868) kwam naar Eindhoven en bekapte de kapitelen van het kerkinterieur met florale ornamenten naar ontwerp van Cuypers. Beeldhouwer Antonius Brams (1834–1872) kreeg opdracht van A.P. Hermans-Smits voor het Madonnabeeld aan de trumeau van het hoofdportaal (1866) en voor het Catharina-beeld in de topgevel, terwijl de engelenbeelden ernaast door deken Van Someren werden bekostigd. Al deze beelden zijn in 1980 door kopieën vervangen van de hand van Anton Geerlings en Toon Grassens.

In het interieur kwamen 14 gebrandschilderde glasramen uit het Roermondse atelier Frans Nicolas (1826–1894). Ze werden betaald door Van Someren, L.P. Raijmakers, de Erven Smits van Oijen en leden van Vincentius- en Elisabethvereniging. Het hoogaltaar naar ontwerp van Cuypers werd in het atelier

Afbeelding 4: Versiering van het priesterkoor ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina 1898. **Beeld:** Collectie Peter Thoben.

Cuypers-Stoltzenberg uitgevoerd. Het werd “opgericht door geheime bijdragen der weleerwaardige heeren pastoors, kapelaans en geestelyken uit deze stad herkomstig” zoals de andere koperen gedenkplaat op achterzijde van het altaar vermeldt.

Op 29 juni 1867 – gedenkdag van het 18de eeuwfeest van de H. Petrus en H. Paulus en heiligverklaring van de Martelaren van Gorcum – las Van Someren de allereerste Heilige Mis in de nieuwe kerk. Daarbij werd hij geassisteerd door kapelaan Joannes van Iersel en (laatste) rector Norbertus Baekers van de Latijnse School. Op 5 augustus 1867 vierde Van Someren, dat hij 25 jaar geleden naar Eindhoven was gekomen als opvolger van pastoor W.J. Suijs. Hij werd overladen met geschenken voor zijn nieuwe kerkgebouw. Zelf kreeg hij een bidstoel van de zusters van het liefdegesticht aangeboden.

Op 11 september 1867 vond de officiële inwijding van de kerk plaats door mgr J. Deppen en tezamen met in Eindhoven geboren geestelijken droeg de Bossche bisschop mgr Joannes Zwijsen de pontificale Heilige Mis op. Dagblad De Tijd onder hoofdredactie van de geboren Eindhovenaar Judocus Smits (1813–1872) doet positief verslag: “... [de kerk] niet slechts een sieraad is voor Eindhoven maar zelfs voor het gansche bisdom en voor geheel Nederland. Er behoort moed

toe, om zulk een arbeid te ondernemen en tot stand te brengen. Maar als aller handen zich vereenigen, en niemand aan zijn taak te kort schiet, dan kan men met een architect als Cuypers een monument stichten, dat het verste nageslacht bewonderen zal.”

De kerk moet er tamelijk kaal uitgezien hebben. In de decennia daarna schonken aan de kerk gelieerde instellingen en kapitaalkrachtige parochianen een deel van de aankleding. Gedurende jaren werd de kerk steeds rijker aangekleed met glas-in-loodramen, schilderijen, altaren, biechtstoelen, beelden, kandelaars, koperen lichtkronen, vaatwerk en paramenten. Zo kwamen de muurschilderingen in vier taferelen met het leven van de H. Vincentius en het leven van de H. Elisabeth van Thüringen in de nissen onder de roosramen in de transepten tot stand dankzij de parochiale Sint-Vincentiusvereniging en Sint-Elisabethvereniging.

Tabaksfabrikant Frans H. Raijmakers (1815–1870) schonk in 1870 twee kronen voor het Maria- en Joseph-altaar en twee koperen kandelaars met zeven armen. Kerkmeester Antoon Hermans schonk in 1871 de deur van het tabernakel, maar ook twee stellen koperen kandelaars bij gelegenheid van het huwelijk van zijn enige dochter Anna Hermans met Henri van Kol “om den Zegen Gods over het huwelijk te bekomen”.

Afbeelding 5: Het Catharinabeeld en de twee engelen, 1883, Atelier Cuypers-Stoltzenberg. **Beeld:** Peter Cox.

Deze waren vervaardigd door koperslager Adriaan Jan van den Bosch uit Udenhout.

In 1873 kwam de triomfbalk met Johannes en Maria onder het kruis en de personificaties van Ecclesia en Synagoge boven het presbyterium gereed dank zij een schenking van fabrikant Martinus van Agt (1816-1885). In 1875 werd er een kruisweg van 14 staties door Joseph Lückér (1821-1900), werkzaam van 1863 tot 1892 bij Cuypers-Stoltzenberg, aan de wanden van de zijbeuken ingezegend. Vrijwel alles was afkomstig uit het atelier Cuypers-Stoltzenberg te Roermond. Hendrik van der Geld (1838-1914) uit 's-Hertogenbosch maakte 'het fraaije beeld' van de H. Theresia, dat werd geschonken door de 'edele' dames Theresia en Emilia Smits van Oijen. Van der Geld vervaardigde eveneens het gepolychromeerde stenen St. Antoniusbeeld tegen de vieringpijler in 1882 in opdracht van Antoon Hermans "wiens edel kunstgevoel niet kon verdragen, dat zijn heilige Patroon niet in den stijl der kerk was". In 1879 en 1880 kwamen er glas-in-loodramen uit het atelier van Jean Baptiste Capronnier (1814-1891) te Brussel bij de altaren van Maria en Joseph en nieuwe altaren van St. Jan en H. Hart van Jezus.

Wanneer de grote Georgeklok uit 1698 barst en niet gerepareerd kan worden, werden er – met 'vergieten' van de oude – zes nieuwe klokken bij Petit & Fritsen te Aarle-Rixtel besteld. In 1881 volgde een nieuwe preekstoel passend bij de neogotische stijl van Cuypers. De oude ging vervolgens naar de St. Gertrudiskerk in Maarheeze. Opvallend is dat de nieuwe preekstoel uit atelier Cuypers-Stoltzenberg niet werd geschonken, maar uit de kas van het kerkbestuur werd betaald. Het voetstuk bestond uit vier oudtestamentische figuren Jeremias, David, Ezechiël en Mozes en rond de kuip zijn de scènes van Bergrede van Christus en Prediking van Petrus weergegeven. Met een rijk bewerkte deur en balustrade van verguld smeedijzer kon deze preekstoel afgesloten worden.

De monumentale communiebank van koper en marmer was een geschenk van burgmeester J.Th. Smits van Oijen en zijn echtgenote J.H. Heere bij hun zilveren huwelijksfeest op 12 mei 1882. Als tegenhanger van de preekstoel schonk bierbrouwster Adriana A. Smits-van Son van de Oranjeboom een beeldengroep van de H. Familie. Een opvallende schenking in hetzelfde jaar meldt het parochiememoriaal, namelijk de bruidsjurk van Cornelia P.J.A. van Moll na haar

huwelijk met notaris Josephus Johannes Fens (1846-1917), "waarvan een zeer net wit Kasuifel is vervaardigd, hetwelk bij voorkeur gebruikt wordt bij trouwpartijen".

Het Catharinabeeld en de twee engelen met tekstbanden 'Ecclesia Patrona ora pro nobis' uit 1883 uit het atelier Cuypers-Stoltzenberg hebben de tijd ongeschonden overleefd in tegenstelling tot het merendeel, dat door dit atelier is gerealiseerd. Ze waren een geschenk van wijnhandelaar Jan Boex en zijn vrouw Marie Willems ter gelegenheid van de Eerste H. Communie van hun oudste dochter. Het vormde inwendig een antwoord op de eerdere beeldengroep in de topgevel van het exterieur.

Er volgen meer beelden en Antoon Hermans liet nogmaals twee stellen koperen kandelaars bij koper-slager Van den Bosch in Udenhout maken, nu bij gelegenheid van het koperen huwelijksfeest van zijn dochter. Achter het hoogaltaar verscheen in 1890 op vier panelen de geschiedenis van Catharina van Alexandrië, die bij Cuypers-Stoltzenberg werd geschilderd. Zilversmid Henricus Adolphus van den Bichelaar (1830-1905) gaf bij de eerste communie van zijn zoon zilveren ampullen met schenkblad. Bij het zilveren huwelijk van Henricus Judocus van der Velden en Elisabeth Antonia Wilhelmina Boex kreeg de kerk een zilveren wierookvat cadeau gemaakt door goud- en zilversmid Willem Manders (1848-1903). Kerkmeester Jan van Lieshout en zijn eega Joanna Spoorenberg gaven in 1894 goud- en zilversmid Driekske van Gardinge (1840-1930) opdracht het hoogaltaar met expositiekroon "van koper, dat eerst zwaar verzilverd en daarna zwaar verguld is" te verfraaien. En, het altaar werd opnieuw gepolychromeerd ...

Lees het volledige artikel van Peter Thoben op www.architectuurcentrumeindhoven.nl

Het thema 'burgers' staat deze Monumentendag centraal bij de jarige Sint-Catharinakerk. Zie programmaoverzicht.

Afbeelding 6: Ontwerpschets voor kapitelen gemaakt door Pierre Cuypers. **Beeld:** Archief Het Nieuwe Instituut, CUBA_t13.2-7.

Afbeelding 7: Kapitelen behakt door Hubert Barette 1865-1867. **Beeld:** Peter Cox.

BUITENLUI IN PHILIPSDORP

Eind 1909 vinden er omvangrijke grondaankopen plaats in Strijp. Al snel doet het gerucht de ronde dat de Duitse kanonnenfabriek Krupp zich in Eindhoven wil gaan vestigen. Het is het gesprek van de dag en het leidt zelfs tot vragen in de Tweede Kamer. De toenmalige Minister van Defensie weet echter van niets. Even later wordt alles duidelijk. Niet Krupp maar Philips zit achter de grondaankopen. Snel daarna presenteert de Eindhovense firma de plannen voor de bouw van compleet nieuw ‘Philipsdorp’...

René Erven

Begin oktober 1909 kocht Philips een pachthoeve met 6 hectare land van mr. H.N.C. Baron van Tuyll van Serooskerke. De hoeve en het omringende land lagen op de plek waar nu het Philips Stadion en wooncomplex Hartje Eindhoven zijn gesitueerd. Gerard en Anton Philips verzochten vervolgens notaris A. Schmidt om nog eens tien hectare akkerland van de parochie Strijp op te kopen. Schmidt slaagde er binnen twee maanden in. In december 1909 maakte stadsarchitect L. Kooken al de eerste tekeningen voor de te bouwen woonhuizen. De voortvarendheid waarmee Philips met grondaankoop en de bouw aan de slag ging illustreert feitelijk de grote behoefte aan nieuwe woningen in Eindhoven en omgeving.

Zo’n 18 jaar na de oprichting van de firma Philips & Co in 1891 maakte de producent van ‘kooldraadgloeilampen en andere elektro-technische artikelen’ een enorme groei door. Daar lag een technische innovatie aan ten grondslag. Met de introductie van de metaaldradlamp, in 1907, had het bedrijf een sterker en betrouwbaarder product. Bovendien wist Philips zich door een slagvaardige

commerciële organisatie verzekerd van afzetgebieden verspreid over de hele wereld.

Het aantal werknemers bij Philips groeide zo sterk dat ondernemers in de regio klaagden over het gebrek aan lokale arbeidskrachten. De meesten trokken immers naar Eindhoven om bij de lampenfabrikant emplooi te vinden. Tegelijk was er simpelweg niet genoeg woonruimte in Eindhoven en omringende gemeentes beschikbaar. Veel arbeiders woonden bij families in huis, of pendelden lange afstanden met de fiets of de tram van en naar Eindhoven.

Tegelijk had Philips ook behoefte aan geschoolde vaklieden en hoogopgeleide beambten. Deze laatsten kwamen vaak uit het westen van het land, omdat Eindhoven destijds nog geen HBS bezat. Philips moest daarom iets doen aan de huisvesting van onder meer dit nieuwe personeel. Anton Philips besloot in 1909 een bestaand woningbouwproject in Woensel op te kopen en af te ronden, maar richtte in 1910 ook een eigen woningbouwvereniging op. Deze zou de woningen op de pas verworven gronden in Strijp gaan bouwen.

De ambities waren hoog. Dat blijkt wel uit de ontwerpers waarmee Philips zich omringde. De juist gepensioneerde directeur van de Dienst Gemeentewerken van Rotterdam, G.J. de Jongh, kreeg de opdracht om een plan voor de ruimtelijke opzet van de woonwijk te maken. Voor latere uitbreidingen tekenden de Amsterdamse architect K.P.C. de Bazel en bedrijfsarchitect C. Smit.

De Jongh, schoonvader van Anton Philips, had ruime ervaring op het gebied van woningbouw en stadsuitbreiding, en werd vooral bekend vanwege zijn bemoeienis met de uitbreiding van de Rotterdamse havens. Hij was geïnspireerd door de destijds invloedrijke tuinstadbeweging. Ebenezer Howard (1850–1928) was de belangrijkste propagandist van deze beweging. In 1898 schreef hij het boek ‘To-morrow. A Peaceful Path to Real Reform’, later ook bekend als ‘Garden Cities of Tomorrow’. Howard was in het Engeland van de 19e eeuw getuige van

snelgroeïende steden waar arbeiders vaak in erbarmelijke woontoestanden moesten leven. Hij wilde daarin verandering brengen en beschreef in zijn boek hoe een ideale leefgemeenschap voor arbeiders er volgens hem uit zou kunnen zien. Het was een zelfvoorzienende gemeenschap gesticht in een landelijke, groene omgeving op enige afstand van de stad. Het boek, samen met Howards andere activiteiten om de tuinstad onder de aandacht te brengen, was van grote invloed op de ontwikkeling van de tuinstadbeweging.

De Jongh was ook geïnspireerd door de nieuw gestichte Engelse fabrieksdorpen die op basis van deze tuinstadgedachte waren gebouwd. Een voorbeeld daarvan is Port Sunlight bij Liverpool met zijn centraal gelegen grasveld dat voor diverse publieke activiteiten werd gebruikt (de zogenaamde Green). Ook voor Philipsdorp ontwierp De Jongh een langgerekte groene ruimte met

Afbeelding 1: De Frederiklaan in het Philipsdorp ter hoogte van de hoek met De Jonghlaan, circa 1930. Beeld: RHCE

licht gebogen contouren langs de spoorlijn. In deze open, gemeenschappelijke ruimte situeerde hij een korfbalveld en een voetbalveld met een tribune. Ook kwam er een muziekkoepeel.

Het groene middenterrein werd omzoomd door een parkachtige rand, met diverse soorten bomen en heesters, en een wandelpad. De aangrenzende straten van het middengebied, de huidige De Jonghlaan, de Frederiklaan en de Elisabethlaan kregen een groene middenberm met een dubbele rij bomen, waardoor de parkrand een bredere indruk gaf.

De Bazel, die enkele jaren eerder een tuindorp in Bussum had ontworpen, tekende de eerste uitbreiding van Philipsdorp. Hij streefde naar een ‘totaalkunstwerk’ waarbij ruimtelijke opzet, architectuur en groen als een

geheel werden ontworpen. De belangrijkste straat, de lepenlaan kreeg een enkele doorgaande bomenrij, terwijl enkele kruispunten werden voorzien van enkele solitaire bomen. De werkwijze werd voortgezet bij de verdere uitbreiding van het dorp met de Lijsterbesbuurt en Plataanbuurt, waarvoor C. Smit de bebouwing tekende.

Het belang van de groene uitstraling van het fabrieksdorp werd onderstreept door het feit dat de straten in deze delen niet langer werden genoemd naar familieleden van de familie Philips, maar naar bomen en heesters, die ook daadwerkelijk in de betreffende straten werden gezet. Er kwamen iepen in de lepenlaan, berken in de Berkenstraat, lindes in de Lindenlaan en platanen op het Plataanplein. Elke straat kreeg zo zijn eigen groene identiteit.

Afbeelding 2: Elisabethlaan met bomen in middenberm 1910–1930. Deze eerste huizen zijn ontworpen door Louis Kooen (1867–1940). **Beeld:** RHCE

Van de parkzoom van De Jongh is weinig meer over. De wandelroute werd opgeheven en de meeste bomen zijn gerooid, terwijl in het middengebied het Philips Stadion en het Philips Ontspanningscentrum (POC) verrezen. Wooncomplex ‘Hartje Eindhoven’ werd tussen 2010–2013 gerealiseerd en ontworpen door Cees Vermeulen (Vermeulen–Van Aken) waarbij architect Wiel Arets de opmerkelijke woontoren Hartje New York en appartementencomplex Hartje London tekende. Alleen enkele bomen aan de noordzijde en zuidzijde van dit wooncomplex en bij het Philips Stadion getuigen nog van deze eerste parkzone.

Ook elders in het fabrieksdorp onderging de beplantingsstructuur ingrijpende veranderingen, vooral door het toenemend autogebruik en de parkeerdruk die daarvan het gevolg was. Talrijke bomen moesten het veld ruimen voor parkeerplaatsen, om wegen te verbreden of vanwege ziektes. Maar ook de woningen zelf werden regelmatig vernieuwd en aangepast aan de eisen van de tijd.

Philipsdorp werd in 2000 aangewezen als vernieuwingsgebied. Aanvankelijk wilde woningcorporatie Woonbedrijf SWS.Hhvl, die veel woningen in de wijk bezit, grote delen slopen en vervangen door nieuwbouw. Maar dat stuitte op groot verzet. In 2007 werd een onderzoek uitgevoerd naar de bouwtechnische staat van de woningen en de wensen van de bewoners. Uit die analyse bleek dat een groot deel van de bewoners tevreden was met zowel de buurt als hun woning en dat de woningen zeker niet slooprijp waren. Het onderzoek liet wel zien dat de woningen aan een grondige opknappbeurt toe waren. Bouwtechnische verbeteringen waren dringend nodig en ook de openbare ruimte was toe aan een vernieuwing.

Het leidde tot een renovatieaanpak per buurt, op basis van plannen van BouwhulpGroep. In een aantal fasen zijn in delen van Philipsdorp beeldbepalende elementen hersteld, zoals de raam- en kozijnindelingen, details en kleurstellingen, schoorstenen en erfafscheidingen. Ook is er veel aandacht voor de publieke ruimte, waarbij ook veel groen wordt teruggebracht. De Sint Antoniusstraat en de Frederiklaan worden ingericht als 30 km zone. De rijbaan wordt hier smaller met aan weerszijden fietsstroken. De openbare verlichting is vervangen door

Afbeelding 3: Uitbreiding Philipsdorp ontworpen door K.P.C. de Bazel. **Beeld:** RHCE.

Afbeelding 4: Oude ansichten als deze vormden belangrijk studiemateriaal voor renovatie van Philipsdorp door de BouwhulpGroep. **Beeld:** RHCE.

energiezuinige LED verlichting. En, in de De Jonghlaan komt een groene middenberm met bomen, zoals deze weg ook vroeger had. Momenteel (augustus/september 2017) nadert het grootschalige renovatieproject zijn voltooiing. Een goede reden om tijdens Open Monumentendag de buurt weer eens in hernieuwde glorie te gaan bekijken...

Het thema ‘Buitenlui’ staat deze Monumentendag centraal in Philipsdorp op zaterdag 9 september. Zie programmaoverzicht.

PROGRAMMA OPEN MONUMENTENDAG 2017:

WWW.ARCHITECTUURCENTRUMEINDHOVEN.NL

ZATERDAG 9 SEPTEMBER: WANDELEN DOOR PHILIPSDORP

Vanaf het Koffiehuisje Philipsdorp, De Jonghlaan 32, vertrekken zaterdag 9 september wandelingen door het gerenoveerde Philipsdorp. Gidsen vertellen verhalen over de architectuur en de bewoningsgeschiedenis. De gratis kaartjes voor de wandelingen zijn vanaf 12.00 af te halen bij het Koffiehuisje.

DATUM: zaterdag 9 september 2017
VERTREK: De Jonghlaan 32, 5616 LB Eindhoven
VERTREKTIJDEN: 12.00, 13.00, 14.00 en 15.00 uur

ZONDAG 10 SEPTEMBER: GROENDOMEIN WASVEN

Er is in het Groendomein veel te ontdekken over de invloed van het boerenleven op het landschap. En andersom. Tijdens Open Monumentendag zijn er speciale rondleidingen waarin de cultuur- en natuur-historie én ontwikkeling van het Wasven tot leven komen. De gratis kaartjes zijn af te halen op het Groendomein, bij het bakhuisje vanaf 12.00 uur. Of ga zelf op ontdekkingstocht met de nieuwe app 'levend landschap' als gids. Ook op het Pure Food Event komt het landschap tot leven. En het is nog lekker ook...

DATUM: zondag 10 september 2017
LOCATIE: Groendomein Wasven
ADRES: Celebeslaan 30, 5641 AG Eindhoven
TIJD: 10.00–17.00 uur
VERTREKTIJDEN WANDELING: 12.00, 13.00, 14.00 en 15.00 uur

ZONDAG 10 SEPTEMBER: ERFGOEDHUIS / EINDHOVEN IN BEELD

Bij de stichting Eindhoven in Beeld (EIB) in het Erfgoedhuis is een expositie te zien met de titel: Boeren, Burgers en Buitenlui. Met deze expositie wil EIB aandacht schenken aan de relatie van de stad Eindhoven met haar burgers, gestalte gegeven met beelden van volksvermaak en handel en informatie over het stadsbestuur. Als marktplaats voor Kempenland, op het kruispunt van wegen tussen Antwerpen en Keulen, Luik en Den Bosch, was Eindhoven eveneens belangrijk voor de boeren en eveneens voor de buitenlui als marskramers, kermisartiesten, zigeuners. In latere tijden hebben grote bevolkingsgroepen van buiten, als Drentenaren, Groningers en allerlei andere mensen die bij Philips in het begin van de 20e eeuw kwamen werken, de invloed van de buitenlui steeds meer vergroot. Tijdens Open Monumentendag wordt in het Erfgoedhuis ook de erfgoedgeowiki gepresenteerd. Een digitale database over erfgoed met een kaart van

Eindhoven als uitgangspunt die werkt volgens het Wikipedia-principe...

DATUM: zondag 10 september 2017
LOCATIE: Erfgoedhuis Eindhoven
ADRES: Gasfabriek 4, 5613 CP Eindhoven (zijstraat van de Nachtegaallaan / op het voormalige NRE-terrein)
TIJD: 11.00 – 16.00 uur

ZONDAG 10 SEPTEMBER: SINT-CATHARINA-KERK EN OMGEVING

Natuurlijk opent de jarige Sint-Catharinakerk ook tijdens het Open Monumentenweekend haar deuren. Ode Sint-Catharinakerk is op zondag 10 september geopend van 12.00–17.00 uur. Ook kunnen bezoekers gratis deelnemen aan de speciale VVV-wandeling van de kerk naar het Catharinakerkhof (en terug). Hiervoor zijn zondag 10 september vanaf 12.00 uur kaartjes beschikbaar in de kerk. De gidsen besteden veel aandacht aan de beginperiode van de kerk die in opdracht van burgers van Eindhoven werd gebouwd. Ook is er aandacht voor enkele monumentale graven op het Catharinakerkhof en bezienswaardigheden langs de route. Ook zijn er in het kader van het jubileumjaar van de kerk special lezingen van Aart Oxenaar (dinsdag 12 september 20.00) en Peter Thoben (dinsdag 19 september 20.00 uur). Zie: website.

DATUM: zondag 10 september 2017
LOCATIE: Sint-Catharinakerk
ADRES: Kerkstraat 1, 5611 GH Eindhoven
TIJD: 12.00–17.00 uur
VERTREKTIJDEN VVV-WANDELING: 13.00; 13.30; 14.00; 14.30; 15.00; 15.30 uur.

9 EN 10 SEPTEMBER: OPENSTELLING SINT-PETRUSKERK

Tijdens het Open Monumentenweekend is de St. Petruskerk aan de Kloosterdreef open op zowel zaterdag 9 september van 10.00 tot 17.00 uur en op zondag 10 september van 12.00 tot 16.00 uur. Mensen kunnen zelfstandig de kerk bezoeken aan de hand van een doe-het-zelf-rondleiding. Op zaterdag zijn er rondleidingen door gidsen. Ook is er een tentoonstelling van liturgisch speelgoed en oude bidprentjes. Zondag-middag zijn er miniconcerten van het Strijpskamerkoor om 14.00 en 15.00 uur.

LOCATIE: Sint-Petruskerk
ADRES: Kloosterdreef 31, 5623 DB Eindhoven
DATUM: zaterdag 9 september van 10.00 tot 17.00 uur
DATUM: zondag 10 september van 12.00 tot 16.00 uur.

9 EN 10 SEPTEMBER: PREHISTORISCH DORP

Ontmoet en ga in gesprek met boeren, burgers en buitenlui! In het preHistorisch Dorp beleef je de ontwikkeling van het (boeren)leven door de tijd heen. Van de eerste boeren die geheel zelfvoorzienend leefden tot de 17e-eeuwse stedelingen die zich vooral op ambachten concentreerden en hun voedsel kochten bij boeren uit de omgeving. Tijdens de gratis rondleidingen laten we zien hoe die verdeling van taken ontstaan is.

DATUM: 9 en 10 september
TIJD: 11.00–17.00
ENTREE: regulier tarief / rondleidingen gratis
LOCATIE: preHistorisch Dorp
ADRES: Boutenslaan 161B, 5644 TV Eindhoven

COLOFON

Copyright

Comité Open Monumentendag Eindhoven /
Architectuurcentrum Eindhoven, 2017

Teksten en redactie

René Erven, Loes Heuvelmans,
Peter Thoben, Jos Hüsken

Grafische vormgeving

Oranje Vormgevers, Eindhoven

Fotografie cover

Marie Louise Nijsing

Druk

Goedhart Repro

Open Monumentendag Eindhoven 2017

werd georganiseerd door

Architectuurcentrum Eindhoven met medewerking van:
Gemeente Eindhoven, Parochie Sint Petrus Stoel, VVV/EHV
365, Regionaal Historisch Centrum Eindhoven, Erfgoedhuis,
Archeologisch Centrum Eindhoven / Helmond, Henri Van
Abbe Stichting, Stichting Eindhoven in Beeld, Stichting voor
Religie en Kunst in Eindhoven Eindhoven Museum, werkgroep
150 jaar Sint-Catharinakerk, medewerkers Groendomein
Wasven, bewoners Philipsdorp, BouwhulpGroep en vele
vrienden en vrijwilligers!